

COLECȚIA DE ARTĂ „AUREL POPP” A MUZEULUI DIN SATU MARE

IUDITA ERDŐS

La sfârșitul secolului al XIX-lea, intelectualitatea orașului Satu Mare era preocupată de problema înființării unui muzeu. După eforturi susținute se reușea în 1905 să se deschidă prima expoziție de istorie, punându-se astfel temeliele expoziției de bază a viitorului muzeu. Concomitent cu aceasta se naște și ideea deschiderii unui salon de artă, cu caracter permanent. Dar primul război mondial a zădărnicit numeroase planuri.

În perioada dintre cele două războaie mondiale, colecția muzeului se îmbogățește, atât cu obiecte de istorie cât și cu o serie de lucrări de artă. În decursul acestor ani în patrimoniul muzeului au intrat mai multe lucrări de artă, ajungându-se la un număr modest de 50 de lucrări, dintre care 45 donate și 5 cumpărate. Astăzi în colecția muzeului se găsesc unele lucrări de o importanță majoră chiar, ca de pildă „Soldat rănit” de Thorma János, lucrări de Alexandru Ziffer, Nagy Oszkar — reprezentanți ai școlii de pictură băimărene, școală care a adus o importantă contribuție în dezvoltarea picturii peisagiste. În colecția muzeului mai ajung lucrări de Aurel Popp, Litteczky Andrei, Herman Lipot, Fesztai Arpad, Toth Iuliu.

Acestui început modest al formării colecției de artă au urmat ani de dezvoltare și îmbogățire continuă, fie prin donații, fie prin cumpărări succesive, căutând să se respecte principiul specificului local. În prezent colecția a ajuns să numere 100 de lucrări de pictură, sculptură și grafică, pondere având lucrările lui Aurel Popp. (Pl. LXXV, LXXVI, LXXVII).

Din pleiada artiștilor sătmăreni care au trăit și creat în orașul Satu Mare, personalitatea pictorului Aurel Popp (1879—1960) se reliefează în mod deosebit. Având în vedere figura marcantă a acestui artist, colecția de artă a muzeului s-a profilat în special pe concentrarea pe cât posibilă a întregii moșteniri artistice a lui Aurel Popp în cadrul muzeului din orașul Satu Mare.

Ideea organizării unei expoziții cu caracter permanent închinată acestui artist, datează din anii imediat următori morții artistului. În cele din urmă, după eforturi susținute, depuse de-a lungul anilor, în vara anului 1969, cu sprijinul organelor județene de partid și de stat, s-a deschis, expoziția permanentă consacrată activității pictorului sătmărean Aurel Popp.

Scopul urmărit de muzeul sătmărean prin organizarea acestei expoziții a fost acela de a realiza o sinteză cuprinzătoare a operei lui Aurel Popp urmărindu-se în același timp valorificarea creației artistice a acestui reprezentant de seamă al artei românești dintre cele două războaie mondiale.

În cadrul acțiunii de adunare a materialului expozițional un ajutor substanțial s-a primit din partea unor muzee de artă din țară, (Muzeul de Artă R.S.R., București, Muzeul Brukenthal Sibiu, Muzeul de Artă Cluj și Muzeul județean Maramureș) cât și din partea familiei artistului.

Expoziția este amenajată într-una din sălile muzeului, aflată într-o clădire din curtea acestuia, renovată special în acest scop. Sala de expoziție, a primit denumirea de „Sala Aurel Popp”. Tematica expoziției a fost întocmită pe baza consultării bibliografiei referitoare la viața și activitatea lui Aurel Popp, urmărind în modul de expunere a lucrărilor a reconstituire a evoluției cronologice a operei artistului, bineînțeles în limitele colecției. Din totalul materialului adunat, sînt expuse un număr de 45 de lucrări din cele 50 cîte cuprinde colecția. În prezentarea succesivă a lucrărilor, s-a căutat ca fiecare etapă de creație a artistului, să fie reprezentată prin lucrări caracteristice perioadelor respective de creație. În felul acesta vizitatorul reușește să facă cunoștință atât cu artistul Aurel Popp aflat la începutul carierei sale, cât și cu artistul în plinătatea creației sale artistice.

Personalitate proeminentă a artei românești din prima jumătate a secolului al XX-lea, Aurel Popp a absolvit Școala superioară de arte frumoase din Budapesta, manifestînd de timpuriu vederi democratice, revoluționare. În 1918—1919, devine deputat în Parlamentul revoluționar din Budapesta, fapt ce-i atrage mai tîrziu persecuții. Artistul își desfășoară activitatea între cele două războaie mondiale în Transilvania, stabilindu-se la Satu Mare, continuînd și aici legătura cu mișcarea muncitorească. Intreaga creație artistică a lui Aurel Popp are un profund caracter militant, lucrările sale emanînd un mesaj demascator la adresa societății dintre cele două războaie mondiale. A fost un harnic și demn slujitor al artei, lăsînd o bogată moștenire artistică. Fiind strîns legat de viața care pulsa în jurul lui, Aurel Popp, pe lîngă bogata sa activitate artistică a depus eforturi susținute pentru îndrumarea tinerelor talente, mulți dintre ei devenind artiști valoroși, reprezentanți de seamă ai artei noastre plastice contemporane.

Lucrările din primii ani de activitate, executate în perioada studiilor de la Budapesta și Paris în special, sînt mai mult de o factură manieristă, de un academism întîrziat. Dintre aceste lucrări (schițe în creion din Paris, lucrări în ulei), executate în anii 1908—1913 amintim: „Autoportret“ (1912), „Natură moartă“ (1913). Este o perioadă de frămîntări, de căutări febrile de a se găsi pe sine însuși. Primul război mondial îl cehamă sub arme, astfel încît între 1914—1918 se află pe fronturile din Italia și apoi din Rusia. Aici, asemenea lui Nicolae Grigorescu în războiul de independență din 1877—1878, imortalizează într-o serie de schițe drama a cărei martor este, soarta numeroșilor „eroi necunoscuți“, diferite aspecte de pe front. Aceste schițe vor constitui subiectul multor compoziții de mai tîrziu, care au format un ciclu de lucrări cu caracter antimilitarist. Din acest ciclu un număr de cinci lucrări se află expuse în expoziție, dintre care trei sînt în posesia muzeului. Dintre acestea, deosebită valoare sînt „Erou necunoscut“, tablou de un dramatism cutremurător prin imaginea soldatului mort, al cărui trup neînsuflețit înclăștat de sîrma ghimpată devine un simbol al jertfei omenești din primul război mondial.

Celelalte două lucrări „Atacul“ și „Cine-l știe“ expuse tot în expoziție sînt considerate pe drept cuvînt cele mai evocatoare din ciclul antirăzboinic. „Atacul“ — o imagine a frontului imediat după lupte, cîmpia presărată de cadavre chiruite de spasmul morții, deasupra lor stoluri de corbi, **prevestitori ai morții, accentuează și mai mult efectul macabru al tabloului.** Pe același plan se petrece și acțiunea din „Cine-l știe?“, unde, însă, figura mamei cu copilul în brațe, privind disperată, sporește tragismul lucrării.

Din ciclul antirăzboinic mai fac parte două desene în creion „Soldat mort“ și „Doi soldați“ — lucrări care aparțin de asemenea colecției muzeului. De altfel, la tema războiului, Aurel Popp revine și mai tîrziu, de pildă în 1930 de cînd datează lucrarea intitulată „Dacă omul vrea să piară“ (Sic homo vult decipit ergo decipietur), lucrare cuprinsă de asemenea în expoziție. Lucrarea înfățișază o mulțime de oameni vi-guroși care împing din răputeri un tun monstruos peste un cîmp presărat de cadavre. Lucrarea se impune nu numai prin mesajul său, ci și prin monumentalitatea realizării sale artistice, Aurel Popp dovedindu-se, de altfel în fiecare lucrare, un excelent cunoscător al desenului.

Paralel cu tematica antirăzboinică artistul este preocupat, în special după 1919, de tematica socială. Viața mizeră și munca grea a muncitorului, minerului sau a țaranului devin în lucrările lui Aurel Popp o oglindă fidelă a crudei realități. Dintre aceste lucrări cu tematică socială, colecția muzeului deține un număr restrîns, dintre care amintim cele mai reprezentative: „Industria capitalistă“ datînd din 1927; „Cărușul“ — lucrare neterminată; „Excluzii“ — lucrare cu caracter alegoric, datînd din anul 1928, care însă emană o atitudine greșită de resem-

nare a proletarului, ceea ce nu se integrează de altfel în atmosfera lucrărilor cu caracter social ale lui Aurel Popp. Totuși prezența drapelului roșu înfășurat pe cruce, constituie dovada încrederii artistului în perspectiva eliberării sociale.

Din cadrul colecției muzeului mai fac parte lucrările „În grădină” și „Portretul mamei” executate în 1920, apoi lucrările „Și strămoșii noștri” și „Primul foc” datînd din 1924.

Între anii 1927—1935 Aurel Popp lucrează mai puțin fiind preocupat de arta monumentală și de conducerea societății hidraulice din Carei. Tot din această perioadă datează proiectele de fresce de la Camera de Comerț din Timișoara, aflate în colecția muzeului, „Comerțul” și „Producția casnică” (1927). De asemenea în 1927, conducerea municipalității din Satu Mare, datorită atitudinii de simpatie manifestată față de proletariat, îi anulează unica comandă, compoziția „Moartea lui Decebal”, proiect care se află în colecția muzeului din Satu Mare.

Din anul 1935 lucrările lui Aurel Popp devin mai luminoase, ele sînt peisaje însoțite, cu aerul proaspăt al munților de la Baia Sprie. În aceste lucrări artistul canalizează robustețea și forța temperamentului său într-un joc exploziv de culori. De data aceasta culoarea lua locul primordial în lucrările sale, față de conturul grafic viguros. Pînzele executate în această perioadă, în cea mai mare parte, sînt peisaje, deși acest gen nu-i este caracteristic. Din ciclul peisajelor, colecția muzeului deține lucrările cele mai reprezentative ca: „Culesul merelor” (1935), „Exploatarea nisipului” (1936), „Plopii” (1937) — aceste lucrări prezentînd imagini de pe malul Someșului, „La soare” (1939), „Fîntina mea” — pastel, datînd din 1941, de un deosebit farmec datorită abundenței de culoare și lumină; „Peisajul din Baia Sprie” datînd tot din anul 1941. Lucrarea intitulată „Interior cu pianină roșie”, este executată în 1941 și se încadrează deasemenea în acest ciclu, datorită cromaticii strălucitoare ce caracterizează fiecare dintre aceste lucrări.

Din șirul de autoportrete, colecția muzeului deține un număr de patru, dintre care două datînd din prima perioadă de creație, un autoportret datînd din 1908, executat în cărbune și un altul executat în 1912 — lucrare în ulei. Însă, dintre autoportretele artistului de cea mai mare valoare artistică sînt cele din 1937 și din 1941. Aceste două autoportrete se află expuse în cadrul expoziției permanente închinată artistului.

Aurel Popp începe un nou ciclu de lucrări după 1944 închinată virtuții și puterii omului împlinit în muncă. Din acest ciclu în colecția muzeului se află lucrarea intitulată „Doborîrea copacului”, însoțită de o schiță a acestei lucrări. De asemenea lucrarea „Cu pîrghii” ca și o serie de studii și schițe. Lucrările aparținînd acestui ciclu devin un simbol al omului muncitor de la munte, plin de energie și dinamism în lupta crîncenă cu natura. Figurile de țărani sînt monumentale, sculpturale chiar, într-un peisaj inundat de soarele strălucitor al munților.

Spre sfârșitul vieții, Aurel Popp a lucrat foarte mult vrînd par-că să dovedească lumii forța sa creatoare și în anii de adîncii bătrînețe. După 1950 artistul abordează o nouă tematică, centrul preocupării sale creatoare devine compoziția istorică. Din această etapă de creație, în colecția muzeului se găsesc un număr însemnat de desene, studii despre Avram Iancu, Horia (1951—1952), Spartacus (1953) și Doja (1954—1957), expuse în cadrul expoziției permanente. Din păcate acest ciclu rămîne doar la faza de schițe, studii și cîteva pînze conturate doar, sau parțial pictate. Caracteristic ciclului este grandoarea, intenția artistului de a sugera măreția faptelor și jertfa acestor eroi luptători pentru dreptatea și libertatea poporului.

În afara lucrărilor amintite mai sus, colecția muzeului mai cuprinde trei din puținele lucrări de sculptură ale artistului. Este vorba de trei portrete : „Nicolae Bălcescu“, portretul unui chirurg sătmărean fondatorul spitalului modern din oraș, dr. Lükö Béla, și portretul soției artistului (1926).

În încheierea succintei prezentări a colecției de artă a Muzeului de istorie Satu Mare, colecție bazată în primul rînd pe concentrarea operei lui Aurel Popp amintim faptul că organizarea expoziției permanente a artistului contribuie la valorificarea și totodată la sublinierea rolului pe care l-a avut această personalitate în dezvoltarea artei românești contemporane. Bineînțeles, realizarea acestei colecții este doar un început, acțiunea de achiziționare și catalogare a lucrărilor lui Aurel Popp continuă în fiecare an. Astfel, dintre ultimele achiziții ale muzeului amintim: „Peisaj din Baia Sprie“, „Exploatarea nisipului“ (1936), „Vara la țară“ (1926), „Gladiatorii“, „Via Appia“ (1959), „Soldat mort“ 1917), „Cogito“ (1959), Curte țărănească“ și altele.